

FRITIDS LINJEN

LIBERTAS

Libertas är Socialdemokratiska Studentförbundets idépolitiska tidskrift. Libertas drivs av en redaktion självständig från förbundets styrelse. Vårt syfte är att föra en progressiv socialdemokratisk idédebatt.

Libertas antologi 2 år 2014

Form: Daniel Engström

Tryck: Scandbook AB, 2014

www.tidskriftenlibertas.se

FRITIDSLINJEN

8-11	FÖRORD <i>Elinor Odeberg</i>	51-59	VAD VI MENAR NÄR VI TALAR OM STRESS <i>Johanna Mårtensson</i>
12	ETT NYTT SPRÅK <i>Jenny Wrangborg</i>	60-71	UNDERHÅLLNINGENS TYRANNI <i>Ludvig Fablvik</i>
13-19	EN JOBBIGARE MORGON <i>Stina Oscarson</i>	72-76	KRISPOLITIKEN SÄTTER MARKNADEN FÖRE MÄNNISKAN <i>Blerta Hoti</i>
20-25	TEATERNS OCH POLITIKENS DÖDSDANS <i>Madeleine Bengtsson</i>	77-83	ÄR BASINKOMST LÖSNINGEN? <i>John Runeson</i>
26-29	GENERATION (O)TRYGGHET <i>Linnea Swedenmark</i>	84-92	FRITIDSLINJEN ÄR VÄGEN UR EN EKOLOGISK KOLLAPS <i>Tony Johansson</i>
30-36	EN SOCIALDEMOKRATISK SKOLA I SAMHÄLLET'S TJÄNST <i>Johan Frick</i>	93-97	MÄNNISKANS SJÄL UNDER SOCIALISMEN <i>Håkan Bernhardsson</i>
37-44	VAD BLIR DET TILL MIDDAG? <i>Richard Tellström</i>	98-103	ANDRÉ GORZ - ARBETSLINJENS SVURNA FIENDE <i>Roland Paulsen</i>
45-50	PREKARIATET OCH ARBETETS VÄRDE <i>Liss Jonasson</i>		

FÖRORD

Elinor Odeberg

Jag minns när mamma, efter intensiva kampanjer från mig och mina syskons håll, slutligen uppraderade från så kallad ”skogsteve” till TV3 och Kanal 5. Wow. Det bästa jag visste var reklampauserna. Starka färger, intensiv musik, peppiga röster. Jag satt som förhåvad. Paradoxalt nog är den reklamsnutt som etsats sig fast i mitt minne en reklam för ett norrländskt ölmärke. ”När du vill vara dig själv för en stund”. Bilder på åar, långa vyer, stillhet. Lugnet mitt i dessa fem minuters hets.

Var tredje svensk drömmer om ett hobbyrum, enligt en Novus-undersökning från 2011. Respondenterna uppger att de saknar plats för att utöva sina intressen. Höginkomsttagare menar att de främst saknar tid och låginkomsttagare att de främst saknar pengar att hänga sig åt det de vill. Det där som av Schlingmann fått epitetet ”livspusslet”. Låt oss kalla det klassamhället.

Avsaknaden av en rumslig fritidsplats får mig att tänka på hur det rumsliga behovet kanaliseras om i det virtuella. Istället för att leka spelar vi dataspel, istället för att umgås chattar vi på Facebook. Nätdejtingen har ersatt dansbanan. Matprogram är det populäraste livsstilsprogrammet på teve, samtidigt som svensken lagar mindre mat hemma än någonsin. Richard Tellström skriver i kapitel 5 om vårt förhållande till matlagning och hur det är en tydligare klassmarkör än många andra fritidssysselsättningar. Möjligheten att offentliggöra sin fritid, genom att exempelvis lägga upp en måltidsbild på sociala medier, förstärker denna tendens.

Små vardagliga ting, ofta kopplade till fritiden, som kablats ut i det virtuella har tagit det personliga varumärket till en helt ny nivå. Längtan efter att ”få vara sig själv för en stund” har nog aldrig varit starkare.

Rosa Luxembourg beskriver kapitalismen som ständigt beroende av att expandera och hitta nya sfärer att ta sig in i. Enkelt uttryckt – mer blir till salu. Fler produkter och tjänster varufieras och marknadsiseras. Detta är också ett tecken på att marknaden fungerar såsom Adam Smith förespråkade, eftersom det i grunden är en frukt av ökad arbetsdelning och specialisering. Även Marx förespråkade arbetsdelning. Alla skulle ägna sig åt det de var bra på, ”av var och en efter förmåga”, eller sina ”komparativa fördelar” som Adam Smith kallade det. Men Marx ville också att tillgångarna skulle fördelas jämlikt – ”åt var och en efter behov”. I ett samhälle där vi äger våra tillgångar gemensamt är arbetsdelning inte en konflikt, utan snarare grunden för ett gott samarbete.

Skilda förutsättningar att utföra olika typer av arbete blir dock en konflikt i Smiths marknadsmodell, eftersom det kapitalistiska samhället värderar människors arbete olika. I synnerhet när trösklarna till avlönat arbete höjs genom att det arbete som efterfrågas blir mer specialiserat och därmed kräver mer förkunskaper och utbildning. Problematiken som Fredrik Reinfeldt syftade på i Davos när han bekymrat pratade om att ”vi har för få låglönejobb i Sverige”. Analysen från en vettig socialdemokrats sida är förstärkt att det är för få som får tillgång till den utbildning som krävs för att ta de jobb som finns.

I takt med att marknaden utvidgas till fler sfärer blir även fritiden en del av den. Detta märks bland annat genom vår växande oförmåga att laga mat, sy, städa och allt annat som tidigare hört hemmet och fritiden till. Istället ska vi anlita hemhjälp, slänga trasiga kläder och köpa nya, gå på restaurang eller beställa take-away-käk. Konceptet hyllas av moderater genom rut-avdrag och sänkt restaurangmoms. Köp dig fri!

I sin teori om reifikation, menade marxisten Georg Lukács att om våra livsvillkor dikteras av våra ekonomiska medel kommer vi till slut att börja betrakta varandra som varor. Vänskapsrelationer, parrelationer och barnafödande blir föremål för ekonomisk kalkyl och förtingligas. Hans teori är egentligen inte långt ifrån rational choice-teoretikernas resonemang om att människor är rationella

varelser som gör nyttomaximerande beslut. Skillnaden är att Lukács menade att det är det kapitalistiska samhället som tvingar oss till att rationalisera och ekonomisera vårt tänkande, medan marknadsliberaler tvärtom ser det som en gynnsam del av människans fundament; själva grunden till varför marknaden fungerar.

I ett samhälle uppdelat i olika klasser, vars intressen står i direkt konflikt med varandra, är det som är rationellt på individnivå sällan en förtjänst för helheten. Ett exempel på detta är den demografiska kris som uppstått i Italien, där kvinnor väljer att inte skaffa barn därför att den italienska välfärden och arbetsmarknaden inte är anpassad för det. De har helt enkelt inte råd. (Att det ska finnas ett motsatsförhållande mellan förnuft och känsla är nog ett kapitalismens påfund det med.)

När kapitalismen utvidgas och fler tjänster och produkter villkoras ekonomisk insats tydliggörs så klasssamhällets barriärer. I synnerhet när dessa tjänster eller produkter är direkt livsnödvändiga. Ju mer friheten kostar, desto färre kan ta del av den. Desto mer krymper fritiden i bemärkelsen ”Fri tid”. Det kapitalistiska samhället erbjuder bara frihet för den som har råd.

Lugnet som det norrländska ölmärket förstod skulle kontrastera de andra hetsiga reklamerna blir följaktligen mer och mer otillgängligt och avundsvårt. En del av det personliga varumärket; förtingligandet. De som inte har råd får istället nöja sig med att like:a andras semesterbilder, eller knäcka en kall och försöka glömma skiten. Kapitalismen erbjuder måhända inte rumslig frihet för alla, men den erbjuder eskapism.

Det var ingen slump att arbetare fick betalt i antal supar. Jag scroller vidare.

Teknologiska framsteg har frigjort människor i västvärlden från mycket kroppsarbete, men den har samtidigt skapat nya former av arbete som är oberoende av en rumslig kontext. Johanna Mårtensson skriver i kapitel 7 om stress genom tiderna, och upptäcker att dagens stress ofta bottnar i hur kunskapssamhället suddat ut gränserna mellan arbete och fritid. Det immateriella arbetet kan vi ta med oss vart vi än är. Dagens arbetsmarknad är långt ifrån visionen

om människans frigörelse från arbetet som teknikoptimistiska marxister såg framför sig. Det är nödvändigt att vi åter talar om behovet av att omsätta effektivitetsvinster i mer fritid, snarare än högre lön, för att bromsa den tillväxt och överflödiga konsumtion som på sikt kommer att leda till en ekologisk kollaps.

För att skapa fri tid för alla människor och av-ekonomisera våra relationer måste vi hindra marknaden från att privatisera våra privata sfärer. Dra en linje runt det som vi vill ha fredat från marknadens logik. Runt välfärden. Det livsnödvändiga. Oss själva.

Till det hör bland annat utbildning, omsorg, vård och – kultur. Förflyttningen från materiell produktion till immateriell produktion har gjort kulturen i det nya kunskapssamhället central för tillväxten. Att göra vinster på kreativitet och innovationer. Majoriteten av alla studenter på Sveriges mest kända konstskolor börjar designa åt H&M eller andra storföretag. Sverige är tredje största exportland av musik. ”Vad är problemet?”, kanske någon tänker. Problemet är att om kulturen ska kunna vara ett redskap för en progressiv samhällsutveckling måste den vara i händerna på medborgarna – inte marknaden. Konst är motstånd, bildning, självförverkligande. Ett uppvaknande, inte en verklighetsflykt.

Kulturen och konsten har varit grunden för det socialistiska samhällets ideal. Människans frigörelse genom samarbete, maktutjämning och demokratisering. Ernst Wigforss bevingade citat om att syftet med arbetet är att dansa, ja vad ni vill, visar oss en socialdemokrati som stod upp för fritiden. Vilket samhälle vill vi ha? Vad arbetar vi för? Det är frågor som måste ställas. Det här numret av *Libertas* är därför tillägnat fritidslinjen. Den fria tiden är en förutsättning för den fria tanken.

ELINOR ODEBERG

chefredaktör Tidskriften Libertas